

• ANALİZ

İran'da Savaş Koşullarında Toplumsal Meşruiyet

Ejder Okumuş

İRAN'DA SAVAŞ KOŞULLARINDA TOPLUMSAL MEŞRUIYET

EJDER OKUMUŞ

COPYRIGHT © 2026

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

ISBN: 978-625-5703-37-8

Editörya: Ebrar Üzümcü, Berrin Çalışkan, Mustafa Said İşeri
Mizanpaj: Said Demirtaş

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan 34050 İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstrasse 1, 10117 Berlin GERMANY
berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM
Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET | 7

GİRİŞ | 8

ALİ HAMANEY SONRASI İRAN'DA REJİM DEĞİŞİKLİĞİNİN
İMKAN VE MEŞRUIYETİ | 9

MÜCTEBA HAMANEY'İN MEŞRUIYETİ MESELESİ | 12

TEOPOLİTİK SALDIRIYA TEOPOLİTİK VE DİNİ İDEOLOJİK CEVAP | 14

MUHALEFETİN MEŞRUIYETİ | 18

SONUÇ | 19

Bu analiz, İran'da savaşıla birlikte gelişen yeni süreçte rejim değişikliğine yol verecek ve ABD ile İsrail'in istediği yönde bir siyasi yapılanmayı mümkün kılacak bir sosyolojinin olup olmadığı konusuna odaklanmaktadır.

ÖZET

28 Şubat 2026'da ABD ve İsrail'in birlikte İran'a karşı açtıkları savaş Washington-Tel Aviv ittifakının güçlü maddi askeri-teknolojik üstünlüğüyle şiddetli bir şekilde devam etmektedir. Bu savaşın neticelenmesi son tahlilde İran'da rejimin değişmesi ve onunla bağlantılı veya bağlantısız olarak devletin ABD ve İsrail nüfuzuna girmesiyle doğrudan bağlantılı bir husustur. Elbette bu savaşın ekopolitik, teopolitik ve jeopolitik boyutları bulunmaktadır. Fakat rejim değişiminin bir sosyoloji gerektirdiğini de hesaba katmak gerekir. Bu gereklilik İran için de geçerlidir. İran'da sosyolojinin rejim değişikliğinin meşruiyetini sağlayacak bir kaynak ve etken birikimine sahip olup olmadığı konusu çok önemlidir. Bu konu İran'da savaşın başlamasından ve Rehber (*veli-i fakih*) Ali Hamaney ile yönetici elitlerden önemli isimlerin öldürülmesinden sonra çok daha önemli hale gelmiş görünmektedir. İran'da rejim değişikliği ve ona bağlı hususlar bu ülkedeki toplumsal meşruiyetin ve toplumsal aktörler arasındaki meşrulaştırma süreçlerinin durumuyla doğrudan bağlantılıdır. İran'da savaş sürecinde ve savaş sonrası dönemde ABD ve İsrail'in istediği şekilde bir rejim değişikliği olup olmayacağı veyahut rejim değişikliği olmadan yeni iş başına gelecek siyasi ve dini otoritelerin ABD ve İsrail'in istediği tarzda bir siyaset izlemelerinin mümkün olup olmayacağı'nın cevabını bulmak için öncelikle ele alınması gereken bir husus meşruiyet mekanizması ve meşrulaştırma ilişkileridir.

Bu analiz, İran'da savaşıla birlikte gelişen yeni süreçte rejim değişikliğine yol verecek ve ABD ile İsrail'in istediği yönde bir siyasi yapılanmayı mümkün kılacak bir sosyolojinin olup olmadığı konusuna odaklanmaktadır. Analizde İran'da savaşıla birlikte ortaya çıkan yeni durumlar karşısında ABD ve İsrail'in istediği sonucu elde etmelerini sağlayacak bir toplumsal zeminin olup olmadığının anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda toplumsal meşruiyetin anahtar kavram olduğu varsayımından hareketle İran toplumunun savaş karşısında rejimle kenetlenme yönündeki tutumunun anlamlandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda Ayetullah Ali Hamaney sonrası İran'da rejim değişikliğinin imkanı ve meşruiyeti, ABD-İsrail ittifakının başlattığı teopolitik boyutlu saldırıya karşın İran'ın da teopolitik ve dini ideolojik boyutlu cevap verme yönünde bir istikamet belirlediği hususu ve de yeni Rehber Mücteba Hamaney'in meşruiyet meselesi ile muhalefetin meşruiyeti konuları ele alınmaktadır.

GİRİŞ

28 Şubat'ta ABD'nin İsrail'le birlikte İran'a başlattıkları savaş, başlangıç aşamasına göre yeni stratejiler de geliştirilerek şiddetli bir şekilde sürmektedir. Savaşta büyük bir askeri-teknolojik üstünlüğe sahip olan ABD-İsrail ittifakı, olanca güçleriyle İran'a saldırmakta ve buna karşılık İran da bilhassa dronelar ve füzelerle İsrail'i ve bölge ülkelerindeki Amerikan üslerini hedef alan saldırılar düzenlemektedir. İki tarafta da ciddi zayıflar ve ölümler olmakla birlikte İran'daki zayıflar, yıkım ve ölümlerin diğeriyle kıyaslanamayacak derecede büyük olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan bombalamalarla İran'da başta Ayetullah Ali Hamaney (1939-2026) olmak üzere çok önemli elit isimler öldürülmüştür. Pek çok askeri bina, tesis ve sivil yerleşim yeri hedef alınmıştır. Bir okula yapılan saldırıda ise yaklaşık 170 kız çocuğu katledilmiştir. Savaşın sürmesine bağlı olarak yıkım ve ölümler devam etmektedir.

ABD-İsrail ittifakının İran'a savaş açmasında Çin ile Çin'in dünyada ve Ortadoğu'da kurguladığı ekopolitik sistem ve Lübnan önemli bir hedef gibi görünse de son tahlilde savaşın sonuç alması, İran'da rejimin değişmesi ve onunla bağlantılı veya bağlantısız olarak devletin ABD ve İsrail nüfuzuna girmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Hiç şüphesiz savaşın ekopolitik, teopolitik ve jeopolitik boyutları bulunmaktadır. Fakat İran'da rejim değişimi bir sosyoloji gerektirmektedir. İran'da sosyoloji, rejim değişikliğinin meşruiyetini sağlayacak bir kaynak ve etken birikimine sahip midir? Bu soru ve cevabı, İran'da savaşın başlaması ve Ali Hama-

ney ile yönetici elitten önemli isimlerin öldürülmesinden sonra çok daha önemli hale gelmiş görünmektedir.

Savaşla birlikte gerek İran'da rejim değişikliği olup olmayacağı gerekse buna bağlı olarak İran'ın ABD ve İsrail'in nüfuzuna girip girmeyeceğiyle ilgili hususlar, İran'daki toplumsal meşruiyetin ve toplumsal aktörler arasındaki meşrulaştırma süreçlerinin durumuyla doğrudan bağlantılıdır. İran'daki toplumsal meşruiyet mekanizması, savaşla birlikte veya savaştan sonraki süreçte ABD ve İsrail'in İran'da çeşitli muhalif grupları harekete geçirmesine imkan verecek açıklar barındırmakta mıdır? Böyle açıklar varsa ve çatışma ortamı oluşursa, bu çatışma ortamı genel toplumsal meşruiyet ilişkilerinin bozulmasına veya toplumsal birliği dağıtacak güçlü bir meşruiyet krizinin çıkmasına yol açabilecek etkiyi gösterebilecek kabiliyeti haiz olabilir mi? Bu ve benzeri soruların içerdiği hususlar, İran'da savaş sürecinde ve savaş sonrası vetirede ABD ve İsrail'in istediği şekilde bir rejim değişikliği olup olmayacağı veyahut rejim değişikliği olmadan yeni iş başına gelecek siyasi ve dini otoritelerin Washington ve Tel Aviv yönetimlerinin istediği tarzda bir siyaset izlemelerinin mümkün olup olmayacağının cevabını bulmak için öncelikle açıklanması gereken hususlardır. Bu analiz, İran'da savaşla birlikte gelişen yeni süreçte rejim değişikliğine yol verecek ve ABD ile İsrail'in istediği yönde bir siyasi yapılanmayı mümkün kılacak bir sosyolojinin olup olmadığını konusuna odaklanmaktadır.

Bahsi geçen sorulara cevap arama çerçevesinde İran'da savaşla birlikte ortaya çıkan yeni durumlar karşısında ABD ve İsrail'in istediği sonucu elde etmelerini sağlayacak bir toplumsal zeminin olup olmadığının anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda toplumsal meşruiyetin anahtar kavram olduğu varsayımından hareketle İran'da toplumun savaş karşısında rejimle kenetlenme yönündeki tutumunun anlamlandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda öncelikle Ali Hamaney sonrası İran'da rejim değişikliğinin imkanı ve meşruiyeti tartışılmaktadır. Saniyen ABD-İsrail ittifakının başlattığı teopolitik boyutlu saldırıya karşın İran'ın da teopolitik ve dini ideolojik boyutlu cevap verme yönünde istikamet belirlediği hususu üzerinde durulmaktadır. Son olarak da yeni Rehber Mücteba Hamaney'in meşruiyet meselesi ile muhalefetin meşruiyeti konusu ele alınmaktadır.

ALİ HAMANEY SONRASI İRAN'DA REJİM DEĞİŞİKLİĞİNİN İMKAN VE MEŞRUIYETİ

28 Şubat'taki ABD-İsrail saldırılarıyla İran'ın dini lideri Ali Hamaney öldürülmüştür. Hamaney'in ölmesiyle İran Anayasası'na göre yeni rehberin Uzmanlar Meclisi (Meclis-i Hubregan-i Rehberi) tarafından seçilmesi gerekmektedir. Nitekim 8 Mart'ta Uzmanlar Meclisi Ali Hamaney'in oğlu Mücteba Hamaney'i

(Seyyid Mücteba Hüseyini Hamaney) üyelerinin kahir ekseriyetinin oylarıyla yeni rehber seçtiğini kamuoyuyla resmen paylaşmıştır.

Devrimin karizmatik lideri Ayetullah Humeyni'nin ölümünden ardından Haziran 1989'da rehberlik makamına gelen Ali Hamaney, yönetimi boyunca devrimi tahkim etmiştir. Fakat onun yönetiminde ülkenin daha milliyetçi ve mezhep merkezli bir çizgiye yöneldiği yönünde değerlendirmeler yapılmıştır. Ülke içinde pek çok sorunla ve yönetimine yönelik muhalefet hareketleriyle karşı karşıya gelmiştir. Ülke dışında ise özellikle Suriye'de izlediği çatışma politikası nedeniyle Sünni dünyada ciddi eleştirilere konu olmuştur. Humeyni'den sonra devrimin ikinci büyük ismi olan Ali Hamaney'in öldürülmesi kuşkusuz İran halkı üzerinde ciddi etkiler oluşturmaktadır. Ancak şu da belirtilmelidir ki ülkenin dini liderinin devrimden bugüne kadar İran devleti ve halkı tarafından sürekli olumsuzlanan ve düşman olarak görülen ABD ve İsrail'in saldırılarıyla hedef alınıp öldürülmesi tüm İran halkını kenetleyecektir.

Devrime muhalif kesimler ile farklı inançlara sahip yahut herhangi bir dini inancı bulunmayan gruplar dahil İran halkının kenetlenmesinin arka planında ülkedeki güçlü meşruiyet ilişkileri yer almaktadır.

Devrime muhalif kesimler ile farklı inançlara sahip yahut herhangi bir dini inancı bulunmayan gruplar dahil İran halkının kenetlenmesinin arka planında ülkedeki güçlü meşruiyet ilişkileri yer almaktadır. Bu güçlü meşruiyet ilişkilerine büyük ölçüde rengini ve anlamını veren ise dindir. Bu bağlamda İran'da güçlü bir dini toplumsal meşruiyet ilişkiler ağından bahsedilebilir. İran'da en seküler, gayridindar yahut devrim karşıtı kişiler dahi toplumun genel güçlü dini meşruiyet sistemi içinde hareket ederler. İran'daki en yüksek siyasi ve dini otorite olarak veli-i fakih (Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Ali Hamaney) de diğer dini otoriteler de söz konusu dini meşruiyet içinde konumlanarak otoritelerine meşruiyet kazandırır. Toplumda geçerli dini meşruiyet meka-

nizmasının, Ayetullah Humeyni'nin velayet-i fakih teorisiyle¹ 1979'dan itibaren İran İslam Cumhuriyeti altında uygulamaya koyulan yeni siyasal sistemle daha da güçlendiği söylenebilir. İran'da devrimin imamı, ülkenin rehberi, veli-i fakih Ayetullah Humeyni de, ardından rehberlik makamına gelen Ali Hamaney de söz konusu dini toplumsal meşruiyet sistemi içinde yönetimini ikame etmiştir. Yeni rehber seçilen Mücteba Hamaney de aynı şekilde mevcut dini meşruiyet sistemi içinde geçerli olan meşrulaştırma ilişkileri çerçevesinde kendini konumlandırarak yönetimini icra edecektir.

Bahsi geçen meşruiyet sistemi düşünüldüğünde, toplumda Şii Caferi mezhebinin belirleyici olduğu İran yönetiminde rehberin tek söz sahibi olmadığı söylenebilir. Ülkede siyaseti de içine alan toplumsal meşruiyet mekanizmasına

¹ Ayetullah Humeyni, *İslam Fikhiında Devlet*, çev. Hüseyin Hatemi, (Düşünce Yayınları, İstanbul: 1979); Ruhullah Humeyni, *Velayet-i Fakih: Hokümet-i İslami*, (Emir Kebir ba Hemkari-i Nemayışgah-i Kitab, 1978); İsmail Safa Üstün, "Velayet-i Fakih", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 43, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: 2013).

ve bu mekanizma içinde konumlanan velayet-i fakih sistemine dayanan idari yapılanmada, hiyerarşik olarak en üst makam sahibi ve otorite olan rehberin yanı sıra rehberi seçme yetkisine sahip Uzmanlar Meclisi, Anayasayı Koruyucular Konseyi, Devrim Muhafızları, Cumhurbaşkanlığı, Bakanlar Kurulu, Parlamento (İslami Danışma Meclisi), Düzenin Faydasını Belirleme Konseyi ve Yargı Gücünün yer aldığı çoklu bir denetimsel yönetim geçerlidir. Böyle bir yönetim sisteminin tek bir otoriteye veya kişilere bağlı olmadığı, kurumsal bir siyasi-toplumsal meşruiyet yapılanması üzerine istinat ettiği dikkatli bir incelemeyle görülebilir.

Nüfusunun yüzde 90'ından fazlasının Şii Caferi olduğu, daha da büyük bir kısmının ise Sünniler dahil Müslümanlardan oluştuğu İran'da, tüm bu toplumsal gerçeklikler ve etkili dini meşruiyet ilişkileri, en azından yakın vadede bir rejim değişikliği ihtimalinin bulunmadığını göstermektedir. Siyonist-Evanjelist zihniyetin bir ürünü olarak konumlanan ve öyle de algılanan ABD-İsrail ortak saldırısıyla İran'daki katliam ve yıkımların ve bunlara bağlı olarak gerçekleşmesi istenen bir rejim değişikliğinin, mevcut meşruiyet sistemi içinde İran halkı tarafından kabul edilip haklı, geçerli ve meşru görülmesi pek mümkün görünmemektedir. Nitekim Ali Hamaney'in öldürülmesinden sonra yeni rehber seçilinceye kadar geçen süreçte kurulan Geçici Liderlik Konseyinin devleti yönettiği zamanlarda dahi siyasi sistemin ve rejimin sürmesi, savaşı yönetmesi, savaşın başlamasıyla birlikte iç muhalefet dahil toplumsal aktörlerin devletin yanında yer alması ve daha çok kenetlenmesi bu hususu göstermiştir. Keza geçmişe doğru gidildiğinde İran'da 1979 Devrimi'nden sonra rejime muhalif, rejimden memnun olmayan dini veya gayridini çok sayıda ikaz, itiraz, protesto ve isyan hareketinde dahi son çözümlemede mevcut meşruiyet sistemi içinde kalınmış olması bahsedilen iddiayı desteklemektedir. Son olayda (ABD ve İsrail'in İran'a başlattığı savaşta) yabancı güçlerin topraklarına saldırmasıyla ülkelerini işgal etmesi endişesinin toplumsal bütünleşmeyi daha da derinleştireceği ve milliyetçilik duygusunu tetikleyeceği düşünüldüğünde işaret edilen meşruiyet mekanizması daha da güçlenecektir. Bu şartlarda İran'da ABD ve İsrail'in beklentilerinin gerçekleşmesi çok zor hatta imkansız görünmektedir.

Ali Hamaney sonrası toplumsal karşılığı olan ve toplumsal meşruiyet içinde ilmi-dini düzeyi yüksek bir rehberin iş başına gelmesi mevcut meşruiyet ilişkilerinin daha da güçlenerek devam etmesinde işlevsel olacaktır. Böyle bir rehber İran'da olası bir meşruiyet krizini ve dolayısıyla olası bir parçalanma, dağılma, denetimsel dengesizlik ve düzensizlik durumunu zor olsa da engelleyebilecektir. Üçüncü rehber olarak göreve atanan lider, velayet-i fakih teorisi ve uygulamalarına dayanarak mevcut sistemi sürdürecektir. Mücteba Hamaney ülkedeki mevcut toplumsal meşruiyet kapsamında söz konusu özelliklere sahip biri olarak düşünüldüğünden yeni rehber olarak seçilmiştir.

Kısaca ABD Başkanı Donald Trump'ın ısrarla dile getirdiği İran'da rejimi değiştirme isteği veya umudu, gerçekçi olmaktan uzak görünmektedir. Trump, rehberi ortadan kaldırmakla tanıdık bir askeri ve siyasi yaklaşımla düşmanın karar alma döngüsünün içine girmeyi, sonraki gelişmeleri yönetmeyi ve dolayısıyla yeni rehberi istediği şekilde tayin etmeyi arzu etse de İran gerçekliğinde bu çok zor görünmektedir. Her şeyden önce İran, Venezuela değildir.² İran'da dinden aldığı anlamla güçlü bir iç dinamizme sahip olan toplumsal meşruiyet sistemi, toplumun yabancı güçlerin saldırılarını ve mühendislik yaklaşımlarını kabul etmesine engeldir. Nitekim yeni rehber seçimi, ABD'nin ve İsrail'in istemedikleri kişi olarak ilan ettikleri Mücteba Hamaney'in seçilmesi yönünde gerçekleşmiştir.

MÜCTEBA HAMANEY'İN MEŞRUIYETİ MESELESİ

Savaşın ilk günü Ali Hamaney'in öldürülmesinden itibaren sekiz gün boyunca yeni rehberin kim olacağı merak edildi ve tartışıldı. Bu konu, bu süreçte İran bağlamında en önemli gündem maddelerinden biri oldu. Rehberin kim olacağıyla ilgili gündemde Yargı Gücü Başkanı Gulam Hüseyin Muhsini Ejei, Anayasayı Koruyucular Konseyi üyesi Ali Rıza Arafı, Uzmanlar Meclisi üyesi Sadık Larıcani, Uzmanlar Meclisi üyesi Nuri Hamedani ve nihayet Ali Hamaney'in oğlu Mücteba Hamaney gibi isimlerin yeni rehber olarak seçilip seçilmeyeceği çokça konuşulup tartışıldı. Fakat sonuçta savaşın başlamasından sekiz-dokuz gün sonra Ayetullah Seyyid Mücteba Hüseyini Hamaney, Uzmanlar Meclisi tarafından yeni rehber olarak seçildi ve bu seçim sonucu kamuoyuyla paylaşıldı. Mücteba Hamaney'in İran'da Ayetullah Ruhullah Humeyni ve Ayetullah Ali Hamaney'den sonra üçüncü rehber olarak seçilmesi, şüphesiz İran Anayasası'na uygun olarak gerçekleşti. Mücteba Hamaney'in rehber olarak seçilmesi, İran'ın resmen ve siyaseten rejim değişikliği istemediğini ve dolayısıyla böyle bir yönelim sergilemeyeceğini bütün dünyaya ilan etmesi anlamına da gelmektedir. Bu ilandan sonra içeriden ve dışarıdan birçok lider yeni rehberi tebrik etti.

Şüphesiz Mücteba Hamaney'in rehber olması ve bu görevi sürdürmesinde toplumsal bir meşruiyet meselesi olup olmadığı hususu ayrı bir önemi haizdir. Bu analizde savunulan İran'ın sosyolojisindeki toplumsal meşruiyet, yeni rehberin toplum tarafından onaylanmasında önemli bir sorunun çıkmasını önleyecek niteliktedir. Hatta güçlü bir toplumsal meşruiyete sahip olan Ali Hamaney'in öldürülmesi toplumda yüksek seviyede bir duygusallık doğurduğu için oğul Mücteba Hamaney'in toplumda güçlü bir meşruiyet elde ettiği söylenebilir. Ayrıca Devrim

² Tom Phillips ve Robert Tait, "Iran is Not Venezuela, Despite Trump's Hopes of Repeating 'Regime Capture' Strategy", *The Guardian*, 6 Şubat 2026.

Muhafızları, Besic ve bunların toplumdaki karşılıklarının desteği sayesinde Mücteba Hamaney'in rehberliğinin toplumsal meşruiyetinin daha da güçlü olduğu iddia edilebilir. Bunun yanında gerek doğrudan ilim çevreleri nezdindeki saygınlığı gerekse kendisini rehber olarak seçen Uzmanlar Meclisi üyelerinin toplumsal meşruiyet içindeki yerlerinin güçlü konumu da Mücteba Hamaney'in toplum nezdinde rehberlik meşruiyeti elde etmesinde önemli etkenlerdir. Bu noktada önemli bir etken de ABD ve İsrail'in, özellikle Trump'ın Mücteba Hamaney'i rehber olarak istemediğini açıkça ilan etmesidir. Nitekim rehber seçimi Trump ve Netanyahu'nun tehditleri altında gerçekleşmiştir. Uzmanlar Meclisi ise Mücteba Hamaney'i rehber seçerek bu tehditlere aldırış etmeyip boyun eğmediğini göstermiştir. Tahran yönetimi ve halkı, kendilerine saldıran ve savaş açan bu zalim ve emperyalistlerin söz konusu söylem ve tehditlerine karşı çıkarak Mücteba Hamaney'e daha fazla destek vereceklerdir.

Savaş şartlarında, savaş psikolojisi ve sosyolojisi altında İran'da yönetici ve yönetici olmayan elitlerin, nispeten ılımlı veya yumuşak olarak algılanan veya tanımlanan bir kişiyi rehberliğe getirmeleri, rehber olarak seçilmesini sağlamaları düşünülemezdi. Dolayısıyla Mücteba Hamaney'in rehber seçilmesinde savaş şartlarının da çok önemli bir etkisi olmuştur. Mücteba Hamaney öldürülür veya bir şekilde rehberliği sona ererse ondan sonraki rehberin seçim süreci için de aynı şeylerin geçerli olduğu söylenebilir.

Baba Hamaney'den sonra oğul Hamaney'in rehber olarak seçilmesinin, özellikle İran dışında şahlık rejiminde olduğu gibi bir tür hanedanlığın veya saltanatın yeniden başlayıp başlamayacağı tartışmalarına yol açtığını da belirtmek gerekir. Bu seçim İran'ın dini-toplumsal meşruiyeti bağlamında, bilhassa imamet inancının siyasi bir tezahürü olarak imamların babadan oğula geçmesinin toplumsal etkisi nedeniyle bir sorun teşkil etmez. Çünkü İran'ın velayet-i fakih sistemine göre Anayasa'nın çizdiği sınırlar içinde bir seçim yapılmış ve Mücteba Hamaney'in rehberliğine karar verilmiştir. Ayrıca rehberliğin bu dönemde babadan oğula geçmesi, Mücteba Hamaney'den sonra da böyle olacağı anlamına gelmez.

Esasen Mücteba Hamaney'in rehber olarak seçilmesini ve seçimin toplumsal meşruiyetini olağanüstü şartlar sosyolojisi çerçevesinde okumak gerekir. Olağanüstü savaş, yıkım ve katliam şartlarında farklı bir kötülük problemiyle karşı karşıya gelen İran'da yöneticiler ve yönetilenler, söz konusu şartlarda seçim dahil olayları kendi inanç ve anlayışlarına uygun teodise veya sosyodise ile izah etmeye ve anlamlandırmaya çalışmaktadır. İran, olağanüstü şartların sosyolojisine uygun bir yaklaşımla yeni rehberini seçmiştir. Özet olarak yeni rehberin seçilmesi siyasi, anayasal, yasal, hukuki ve toplumsal meşruiyetler açısından oldukça güçlü bir halk ve elit desteğine sahip sahiptir.

İran, olağanüstü şartların sosyolojisine uygun bir yaklaşımla yeni rehberini seçmiştir.

TEOPOLİTİK SALDIRIYA TEOPOLİTİK VE DİNİ İDEOLOJİK CEVAP

İran'a açılan savaşın İsrail açısından meşruiyet kaynağında "arz-ı mevud" yani vadedilmiş topraklar idealinin yer aldığı söylenebilir. ABD'nin saldırısının arka planında ise bilhassa Evanjelist Hristiyanların mesiyanik inanç ve girişimi söz konusudur. Dolayısıyla savaşın bir teopolitiğinden bahsedilebilir. Bu teopolitikte vadedilmiş topraklar, Nil'den Fırat'a kadar uzanan, hatta onların da çevresini içine alacak şekilde genişleyen bir coğrafyaya hakim olmayı ifade eder. Bu coğrafya inancı ve ideali, İran'ın İsrail nüfuzuna girmesini amaçlayan bir savaşı meşrulaştırmaktadır. Mesiyanik inanç ve girişim ise sadece bölgenin değil bütün dünyanın kargaşa içine düşmesiyle İsa Mesih'in kurtarıcı olarak gelmesi ve yeryüzünde Hristiyanların hakim olmasını içerir. Benzer bir inanca birçok Yahudinin sahip olduğu da malumdur. Yahudilerin kutsal topraklarda toplanmasını Mesih'in gelişi için gerekli görmek de Evanjelik Hristiyanların mesiyanik kıyamet inançlarının bir parçasıdır. Denilebilir ki bu ve benzeri inançlar Siyonistler ile Evanjelist Hristiyanları aynı hedefte birleştirmektedir. Bütün bu inanç, ideal ve girişimler sonucu İran'ın İsrail ve ABD nüfuzuna girmesinin, İsrail ve siyonizmin Türkiye'nin doğu sınırına kadar dayanması, hatta içlerine kadar girmesi anlamına geleceğini de belirtmek gerekir.

Trump'ın mezkur teopolitiği destekleyen uluslararası ve küresel mesihçi yaklaşımı, savaşın ABD'de meşrulaştırılmasında da devreye sokulmaktadır. Nitekim Trump daha önce Körfez saldırısında oğul Bush'un yaklaşımına benzer biçimde İsa'nın temsilcisi sıfatıyla bir kurtarıcı olarak İran'ı düzeltmek, tehlikeli olmaktan çıkartmak, medeniyet götürmek ve İranlıları özgürleştirmek için saldırı başlattıkları anlamında cümleler sarf etmektedir. Netanyahu da Trump da "47 yıldır İran rejimi 'Amerika'ya ölüm' diye slogan atıyor"³ diyerek İran'a açtıkları savaşı izah etmeye ve gerekçelendirmeye çalışmaktadır. Aynı çerçevede Trump, İran halkına hitaben bu savaşın İran'ın büyük, gururlu halkının özgürlük yolu olduğunu, kendisinin İran halkının başkanı da olduğunu, rejimi devirmeleri halinde müreffeh ve görkemli geleceğin İran halkının olacağını iddia ederek⁴ ölümcül savaşı mesiyanik bir yaklaşımla meşrulaştırma çabasına girişmektedir.

Anlaşılmaktadır ki İsrail ve ABD, İran'a karşı kutsal savaş açtıklarına inanmaktadır. ABD ve İsrail'de birçok din adamı ve bazı dini grupların da İsrail ve ABD'nin İran'a açtıkları savaşı kutsal bir savaş olarak gördükleri, savaşı dini ola-

³ "ABD ve İsrail İran'a Saldırdı: 'İran'da En Az 200 Kişi Hayatını Kaybetti'", BBC Türkçe, 28 Şubat 2026; John T. Bennett, "Can Trump Avoid 'Magical Thinking' on Iran?", Roll Call, 6 Mart 2026, <https://rollcall.com/2026/03/06/can-trump-avoid-magical-thinking-on-iran/>, (Erişim tarihi: 13 Mart 2026).

⁴ "U.S. President Donald Trump Calls on the Iranian People to Oust Their Government, Telling Them That the 'Hour of Their Freedom is at Hand'", Forbes Middle East English, 28 Şubat 2026, <https://www.facebook.com/watch/?v=15858361226506608>, (Erişim tarihi: 13 Mart 2026); "Trump Makes Announcement after U.S. Attacks Iran", Fox TV, 2026, <https://www.facebook.com/reel/2452047565249245>, (Erişim tarihi: 13 Mart 2026).

rak İncil ve Tevrat'a dayanarak izah ettikleri görülmektedir. Bu çerçevede Siyonistler Netanyahu'yu, Trump'ı mesih olarak gören özellikle Evanjelik Hristiyanlar da Trump'ı, Gazze katliamı ve soykırım sürecinde olduğu gibi İran'a ve bölgeye yönelik savaşta desteklemektedir. Örneğin bir din adamı "Yahudileri yok etmekle tehdit eden modern zamanların Haman'ı, Purim bayramının başlamasına sadece birkaç gün kala ortadan kaldırıldı. İşte burada, Ester Kitabı'ndaki peygamberlik olayını yaşıyoruz. Ben her şeyin yanındayım" diyerek ve buna "Daha önce de söyledim, tekrar söylüyorum: İran özgür olacak. Bu tarihi ve peygamberi nitelikte"⁵ sözlerini ekleyerek İsrail ve ABD'nin İran'a saldırılarını dini açıdan ve teopolitik olarak haklılaştırmak istemektedir.

Evanjelik Lance Wallnau bir videosunda on yıl önce İran'ın 47. yılda düşeceğini kehanet eden Yeni Apostolik Reformasyon "peygamberi" James Goll'a işaret ederek ABD-İsrail saldırılarını meşrulaştırmaktadır. Revizyonist tarihçi David Barton X'te "47 yıl sürdü. Ama başardık. İslamcı rejimin halkımızı rehin aldığı zamanı hatırlıyorum. 47 yıldır İran'ın iyi insanların hayatlarını mahvettiler. Bugün onların kötü lideri öldü. Trump için Tanrı'ya şükrediyorum. Tanrı Amerika'yı korusun" mesajını paylaşarak aynı şekilde savaşı dini açıdan meşrulaştırma yoluna gitmektedir. Franklin Graham da "İran halkına özgür olma şansı verdiği için Başkan @realDonaldTrump'a teşekkür ederim. Onu ve Amerika'yı korumak ve İran halkına özgürlük getirmek için hayatlarını riske atan ordumuzdaki herkes için dua edin. Bu rejim yıllardır Amerikalıları öldürüyor ve onlarla mücadele edecek cesarete sahip bir başkanımız olmadı. Bu kötü imparatorluğa son vermek için ayağa kalktığınız için teşekkür ederim, sayın başkan" diyerek savaşı meşru gördüğünü açıklamıştır.⁶

ABD'li senatör Lindsey Graham da ABD ile İsrail'in İran'a açtıkları savaş din savaşı olarak nitelendirmektedir. Graham, bu din savaşıyla Ortadoğu'nun dışatını kendilerinin belirleyeceğini iddia etmektedir. ABD Savaş (Savunma) Bakanı Pete Hegseth de olaya din savaşı gözlüğüyle bakmakta ve çatışmayı Evanjelik Hristiyan milliyetçiliği üzerinden meşrulaştırmaya çalışmaktadır.⁷

Evanjeliklerin Oval Ofis'te Trump'ın etrafında toplanarak dua etmeleri, onu kutsamaları da savaşta ABD için dinin önemini ortaya koymaktadır. Tam bir dini ayin tablosu olan söz konusu dua ritüeli, bahsi geçen yaklaşımlar ve farklı kiliselerde yapılan dualarla birlikte düşünüldüğünde, ABD cephesinde savaşın teolojik

İran halkı, genel dini-toplumsal meşruiyet kapsamında, hatta onu besleyen dini ideolojik yaklaşımıyla savaşta kenetlenmekte ve ABD-İsrail saldırıları karşısında devlet etrafında ve yönetici elitlerin yanında saf tutmaktadır.

5 Mark Wingfield, "The Iran Bombing is a Religion Story for All But One Person", Baptist News Global, 1 Mart 2026, <https://baptistnews.com/article/the-iran-bombing-is-a-religion-story-for-all-but-one-person>, (Erişim tarihi: 13 Mart 2026).

6 Wingfield, "The Iran Bombing is a Religion Story for All But One Person".

7 Ali Velshi, "Velshi Warns Military Invoking Religion in Iran War is Dangerous", The Philadelphia Citizen, 9 Mart 2026, <https://thephiladelphiacitizen.org/listen-velshi-military-invoking-religion-iran-war>, (Erişim tarihi: 13 Mart 2026).

ve dini anlamlandırılmasının, geçerli, haklı ve meşru kılınmasının güçlü bir şekilde yapıldığı söylenebilir.

Bütün bu bakış açılarını birlikte düşündüğümüzde, ABD-İsrail ittifakının İran'a saldırısının Batılılar, özellikle İsraililer ve Amerikalılar tarafından teopolitik bir yaklaşım temelinde din eksenli bir politikayla izah edildiğini anlayabiliriz. Buna karşılık İran cephesinde de mevcut savaşı Mehdi bir inançla Deccal'ın kendilerine karşı savaşı olarak değerlendirenlerin olduğu görülmektedir. En önemlisi ise İranlılar arasında bu savaşı tarihsel düşmanları "büyük şeytan" ABD ve "küçük şeytan" İsrail ile savaş olarak görenlerin sayısının oldukça fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca Şiilikte Mehdi inancının toplumsal, siyasi ve diğer gelişmelere yaklaşımda belirleyici etkiye sahip bir inanç olduğu düşünüldüğünde, İranlıların da bu savaşı İmam Mehdi'nin ortaya çıkması ve zafere giden yolda kendilerine yardım etmesi- ne vesile olacak bir süreç olarak gördükleri söylenebilir.

İran'da ABD-İsrail ikilisinin başlattığı savaş karşısında halkın en önemli cevabı, bahsedilen Mehdi inancından da beslenen halk dindarlığı ideolojisiyle ortaya koyulan duruştur. İran halkı, genel dini-toplumsal meşruiyet kapsamında, hatta onu besleyen dini ideolojik yaklaşımıyla savaşta kenetlenmekte ve ABD-İsrail saldırıları karşısında devlet etrafında ve yönetici elitlerin yanında saf tutmaktadır. İran'da bu halk dindarlığı ideolojisinin seküler ve devrim karşıtı kesimleri de içine alacak derecede etkilere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

İran'ın kendisine açılan teopolitik arka planlı savaşa verilen benzer nitelikteki cevapta, Kudüs yaklaşımı ve siyasetinin çok önemli bir başlık olduğunu da belirtmek gerekir. 1979 Devrimi'nden itibaren İran'ın İsrail politikası ve dolayısıyla bu ülkeyle ilişkileri özellikle Kudüs eksenli bir dini, teolojik yaklaşımından dolayı tersine döndü. Devrim öncesi İsrail'le çok yakın ve sıkı ilişkiler geçerliiyken devrim sonrası devrim aktörleri ve yönetimi, Kudüs inançları gereği İsrail'e karşı bir siyaset geliştirmeyi tercih ettiler. Bu da İran'ın bölgedeki konumunun yeniden şekillenmesinde etkili oldu. Tahran'ın bu yeni siyaset tarzı, Tel Aviv ve Washington başta olmak üzere Batı başkentlerinin İran'a karşı yaklaşımını da değiştirdi. Din, ideoloji, politika ve uluslararası ilişkiler boyutlarındaki Kudüs merkezli bu değişim, İran'ın İsrail ve İsrail'i destekleyen tarafından düşmanlaştırılmasında çok etkili oldu. İran da devrimin başından itibaren Kudüs odaklı uluslararası ilişkiler siyasetinden vazgeçmedi. İran, Kudüs yaklaşımı nedeniyle Suriye'deki tutumuna kadar Sünni dünyadan birçok kişi ve grubu da kendi lehine etkilemeyi başardı. Bu çerçevede Lübnan'daki Hizbullah dahil bölgedeki vekil güçleri de İsrail'le mücadelesinde İran'la birlikte hareket ettiler. Kısaca bütün bunlar İran'ın din sosyolojisinde çok önemli bir teolojik ve teopolitik arka plan boyutuna dayanan Kudüs merkezli okuma ve ilişki geliştirme istikametini ortaya çıkardı. Bu durum güncel savaşta İran'a saldıran ABD-İsrail ittifakını da motive eden ve bu saldırıya teolojik bir meşruiyet zemini bulmalarını sağlayan en önemli etkenlerden biridir.

Kudüs ve çevresi, inanç esaslarının temel bir unsuru olan bütün peygamberlere imana bağlı olarak⁸ Müslümanlar için dini, itikadi, toplumsal, tarihi, siyasi, kültürel ve stratejik bir ehemmiyete ve anlama sahiptir. Buna ek olarak Kur'an ve hadislerde İsrâ ve Mîraç ile bağlantılı bir şekilde doğrudan önemine işaret edilmesine bağlı olarak⁹ önemli ve anlamlıdır. Ayrıca gerek Hz. Muhammed (asm) ve ashabının ilk kıblesinin Mescid-i Aksa olması¹⁰ ve tarihi olarak Müslümanların toprakları haline gelmesi bağlamında da çok önemlidir. Müslümanların yönetimleri altında uzun süre hep özgürce ayakta kalmış ve farklı din mensuplarının özgürce yaşamalarına yurtluk yapmış bir coğrafya olan Kudüs ve çevresi, başta dini olmak üzere siyasi, toplumsal, kültürel, ekonomik, teolojik, teo-jeostratejik ve teopolitik açılardan ve uluslararası ilişkiler bağlamında da Müslümanlar için hayati derecede mühimdir. Kudüs, tanımı ve anlam içeriği gereği bir barış ve esenlik yurdudur. Fakat İsrail ve Siyonist Yahudilerin elinde Kudüs ve çevresi hürriyetinden yoksun bırakılmış haldedir. Filistinliler uzun süredir işgal devletinin ve Siyonist Yahudilerin zulmüne maruz kalmaktadır. Barış şehri olan Kudüs, adının ifade ettiği anlamların tam tersine, İsrail ve Siyonistlerin yönettiği sürekli bir çatışma ve savaş coğrafyası haline gelmiştir.¹¹

1979 Devrimi sonrasında İran, Kudüs ve çevresinin Müslümanlar için belirtilen ehemmiyetine binaen İsrail'e ve siyonizme karşı yeni bir siyaset tarzı benimseyerek işgal devletine ve onu destekleyenlere karşı Kudüs etrafında etkin bir yaklaşım benimsemiştir. Bu siyaset nedeniyle hem çok düşman hem de Suriye'ye müdahil oluncaya kadar çok dost kazanmıştır. Bu konu içerdiği zengin unsurlara bağlı olarak çok geniş olduğu için bu analizin sınırları içinde kalmak adına Kudüs'ün şu anki savaş bağlamında İran'ın İsrail ve ABD'nin başlattığı saldırılara karşılık vermesinde haiz olduğu teolojik, teopolitik ve sosyolojik önemine işaret etmekle yetinmek uygun olur. Bu çerçevede denilebilir ki Kudüs, İran'ın hem devlet hem rejim hem de halk olarak, kısaca bir bütün halinde toplum olarak tarihi düşmanları büyük şeytan ABD ve küçük şeytan İsrail'in başlattığı savaşa karşı kendilerini konumlandırmaları ve motive etmelerinde temel dini, siyasi ve toplumsal etkenler arasında yer almaktadır. İran'ın Kudüs merkezli konumlanmasının Sünni dünyanın bazı toplulukları arasında meşruiyet elde etmesinde işlevsel olduğu da söylenebilir. En azından İran'ın Kudüs yaklaşımının toplumsal meşruiyetinin din merkezli olarak güçlenmesi ve bölgede İsrail çıkarlarına karşı mücadele etmesinde muharrik bir etken olduğu ifade edilebilir.

⁸ Bakara 2/285.

⁹ İsrâ 17/1; Bakara 2/142-146 vd.; Yunus 10/93; Maide 5/21; Buhari; Müslim; Ebu Davud; Tirmizi; Nesai; Ahmed b. Hanbel; İbn Mace ve İmam Malik.

¹⁰ Bakara 2/142-146.

¹¹ Ejder Okumuş, "Kudüs, Korku ve Fobi", *Journal of Islamic Jerusalem Studies*, Cilt: 20, Sayı: 2, (2020).

Kudüs, tanımı ve anlam içeriği gereği bir barış ve esenlik yurdudur. Fakat İsrail ve Siyonist Yahudilerin elinde Kudüs ve çevresi hürriyetinden yoksun bırakılmış haldedir.

MUHALEFETİN MEŞRUIYETİ

İran'da gerek dini gerekse seküler kimlikli canlı bir muhalefetin varlığından bahsedilebilir. Bu muhalefet hareketlerinden bir kısmının ülke yönetimine karşı silahlı oldukları ve zaman zaman terör eylemlerine giriştikleri de malumdur. Ayrıca muhalif ikaz, itiraz ve protesto grupları dini ve mezhebi bakımdan çeşitlilik göstermekte; bu gruplar arasında Müslümanlar ve Müslüman olmayanlarla birlikte Şiiler ve Sünniler de yer almaktadır. Etnik bakımdan ise muhalif Kürt, Türk ve Fars veya karma grupların veyahut daha farklı etnik yapıların olduğu da söylenebilir.

İran'da en önemli konjonktürel durumlardan biri de içeride ekonomik ve siyasi sorunlar karşısında halkın kayda değer bir kesiminin ezilmesi; dışarıda ise özellikle Suriye'de benimsediği ve ciddi hatalarla malul görülen teopolitik tutumunun, Hizbullah dahil vekil güçleriyle yürüttüğü mezhepçi savaş üzerinden Şia ve Şii İran karşıtı konumlanmaları meşrulaştırarak Sünni dünyada İran'a yönelik güçlü bir gayrimeşruluk ve nefret üretmesidir. Her iki durum da İran açısından kolayca telafi edilebilir veya basitçe çözümlerle aşılabılır nitelikte değildir. İçeride ekonomik ve siyasi sorunlar, düşman güçlerin saldırısı karşısında halkın güçlü toplumsal meşruiyet dinamikleri çerçevesinde devletin yanında kenetlenmeleriyle kısa vade için ertelenebilse de dışarıda ortaya çıkan gayrimeşruluk sorununun hem kısa vade hem de uzun vadelerde kolayca giderilebilmesi mümkün görünmemektedir.

Dışarıdaki gayrimeşruluk sorununu ayrı bir başlık olarak bir kenara bıraktığımızda, düşman saldırılarına karşı içeride güçlü bir toplumsal meşruiyet sisteminin varlığı nedeniyle mezkur muhalif grupların harekete geçmeler bile sonuç almaları çok zordur. Şüphesiz söz konusu grupların ABD ve İsrail'in isteği veya beklentisi doğrultusunda mevcut İran yönetimi ve rejimine karşı harekete geçme potansiyellerinden bahsedilebilir. Fakat yabancı güçlerin saldırısı nedeniyle rejimin yanında saf tutan halkın varlığı karşısında bu grupların harekete geçip isyan başlatmaları halinde, sosyolojik olarak gayrimeşru görülecekleri, fitne ve fesat çıkaranlar, şeytanla iş tutanlar olarak tavsif edilerek damgalanacakları aşıkardır. Bu gruplar kısa vadede kıpırdama içinde olabilirler ama uzun vadede toplumsal meşruiyetin dışında kalacaklarından toplumda tutunmaları çok zordur.

Kısaca İran'da güçlü toplumsal meşruiyet mekanizmasının varlığı karşısında muhalif grupların sistemi ele geçirmeleri ya da rejimi değiştirmede etkili olmaları çok zor gözükmektedir. Şahın mirasçısının da İran'da herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Terör örgütlerinin güçlü bir etkisinin olacağından bahsetmek de zordur. İran'daki mevcut toplumsal meşruiyet mekanizması, savaş sırasında veya sonrasındaki süreçte ABD ve İsrail'in bazı muhalif grupları sonuç alacak şekilde harekete geçirmesine elverişli açıklar barındırsa da; bu grupların söz konusu fir-

satları değerlendirerek genel meşruiyet ilişkilerini sarsacak veya toplumsal birliği dağıtacak güçlü bir meşruiyet krizi doğuracak ölçekte bir çatışma ortamı oluşturabilecek kapasiteyi haiz olmaktan uzak olduğu görülmektedir.

İran'da ayrıca sistem içinde nispi bir muhalefetten ve dolayısıyla nispi muhalif gruplardan bahsedilebilir. Bunlar başından itibaren devrim yanlısı, devrimin içinde ama nispeten daha yumuşak bir siyaset tarzını benimseyen ve ona göre Tahran'ın uluslararası ilişkiler geliştirerek uygulaması gerektiğini savunan entelektüel, ilmi ve siyasi aktörlerden oluşmaktadır. Bu aktörlerin meydana getirdiği nispi muhalefet, zaten sistem içinde olduğu için savaş sürecinde etkili bir itiraz konumuna yerleşmeleri söz konusu değildir. Yeni rehberin seçimi sürecinde kendi tercih ettikleri çizgide bir ismin belirlenmesini arzulayan söz konusu çevreler, talepleri karşılanmasa bile savaşın ortaya çıkardığı varoluşsal baskı nedeniyle İran'daki mevcut toplumsal meşruiyet sınırları içinde kalmakta ve ABD-İsrail ittifakının lehine işleyecek bir muhalefete yönelmekten kaçınmaktadır.

SONUÇ

Konjonktürel olarak Epstein olayına karışmasının Trump'a ve diğer bazı Batılı liderlere Siyonistlerce şantaj yapılmasıyla doğrudan ilgili olduğu da anlaşılan İran'a savaş açılması olayı, öncelikle modern Batı medeniyetinin dünyada sebep olduğu büyük insani, ahlaki, siyasi ve ekonomik krizlerin en açık göstergelerindedir. Bu krizleri kapatma çabası olarak da okunabilecek olan savaş ne hukuki, insani, ahlaki, siyasi ve dini perspektiflerden ne de uluslararası ilişkiler açısından meşrulaştırılabilecek bir savaştır. Başta da belirtildiği üzere uzun vadeli hesaplarla ekonomik, politik, teopolitik ve jeopolitik (eko-teo-jeopolitik) boyutları olan bir savaştan bahsedilebilir. Elbette bu savaşın özellikle Ortadoğu coğrafyası için ciddi sonuçları olacaktır. Fakat mevcut aşamada bu savaş, İran'a çok ağır ekonomik, askeri ve siyasi hasarlar getirirse ve ülkenin en üst siyasi ve dini lideri Ali Hamaney'in öldürülmesine yol açsa da ABD ve İsrail'in ekonomik ve siyasi çıkarlarına hizmet edecek bir rejim değişikliğini sağlayabilecek gibi gözükmemektedir. Mutlak anlamda rejim değişikliği olmayacağını söylemek mümkün olmamakla birlikte şu anki mevcut güçlü toplumsal meşruiyet yapısıyla böyle bir şey son derece zordur. Zira rejim değişimi sosyoloji gerektirir. İran'daki sosyoloji ise görünüşte henüz rejim değişikliğini meşrulaştıracak bir kaynak ve etken birikimine sahip değildir.

İran'da Mehdilik inancı, velayet-i fakih sistemi ve Kudüs gibi etkenlere bağlı olarak oluşmuş güçlü dini toplumsal meşruiyet yapısı ve bu meşruiyet yapısı içinde konumlanan güçlü dini siyasi yapı, savaşın getirdiği olağanüstü şartlar içinde baba Hamaney'den sonra oğul Hamaney'in rehber olarak seçilmesi ve mevcut rejimin devam etmesinde çok etkili iki faktördür. Nihai tahlilde siyasi yapı da

halk nezdindeki meşruiyetini söz konusu dini toplumsal meşruiyet düzeni içinde işleyen meşrulaştırma ilişkileri aracılığıyla üretmektedir. Dolayısıyla bu süreçte İran'da rejim değişikliğini gerektirecek veya meşrulaştıracak bir sosyolojiden bahsetmeyi haklı kılacak bir gelişme olduğu söylenemez. Bu husus dikkate alınmadan İran'ın doğru anlaşılması mümkün gözükmemektedir.

EJDER OKUMUŞ

1988'de Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi'nden mezun oldu. 1989-1994 arasında İstanbul ve Kahramanmaraőta öğretmenlik yaptı. 1995'te Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını ve 1999'da Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktorasını tamamladı. 2004 ve 2007 yıllarında ABD'de Nevada Üniversitesi ve Louisiana Devlet Üniversitesi'nde misafır öğretim üyesi olarak çalıştı. Akademik çalışmalarını Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi'nde sürdürmektedir. Din sosyolojisi, siyaset bilimi ve iletişim alanlarında çeşitli makale ve kitapları yayımlamıştır.

İran'da Savaş Koşullarında Toplumsal Meşruiyet

Ejder Okumuş

28 Şubat'ta ABD-İsrail ittifakının İran'a savaş açmasında farklı etkenler ve sonuç alma arayışları olsa da son çözümlemede savaşın neticelenmesi, İran'da rejimin değişmesi ve onunla bağlantılı veya bağlantısız olarak devletin İsrail ve ABD'nin istediği rotaya girmesi hususlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Savaşın ekopolitik, teopolitik ve jeopolitik boyutlarının bulunduğunu vurgulamak gerekir. Fakat İran'da rejim değişiminin bir sosyoloji gerektirdiğini de göz ardı etmemek gerekir. İran'da sosyoloji, rejim değişikliğinin meşruiyetini sağlayacak bir kaynak ve etken birikimine sahip midir? Bu soru ve cevabı, savaşın başlaması ve dini lider Ali Hamaney ile yönetici elitlerden önemli isimlerin öldürülmesinden sonra çok daha önemli hale gelmiş görünmektedir.

Savaşla birlikte gerek İran'da rejim değişikliği olup olmayacağı gerekse ona bağlı olarak İran'ın İsrail ve ABD'nin nüfuzuna girip girmeyeceğiyle ilgili hususlar, İran'daki toplumsal meşruiyetin ve toplumsal aktörler arasındaki meşrulaştırma süreçlerinin durumuyla doğrudan bağlantılıdır. İran'daki toplumsal meşruiyet mekanizması, savaşla birlikte veya savaştan sonraki süreçte ABD ve İsrail'in İran'da çeşitli muhalif grupları harekete geçirmesine imkan verecek açıklar barındırmakta mıdır? Böyle açıklar varsa ve çatışma ortamı oluşursa, söz konusu ortam genel toplumsal meşruiyet ilişkilerinin bozulması veya toplumsal birliği dağıtacak güçlü bir meşruiyet krizinin çıkmasına yol açabilecek etkiyi gösterebilecek kabiliyeti haiz olabilir mi? Bu ve benzeri soruların içerdiği hususlar, İran'da savaş sürecinde ve savaş sonrası vetirede ABD ve İsrail'in istediği şekilde bir rejim değişikliği olup olmayacağı veyahut rejim değişikliği olmadan yeni iş başına gelecek siyasi ve dini otoritelerin ABD ve İsrail'in istediği tarzda bir siyaset izlemelerinin mümkün olup olmayacağına cevabını bulmak için öncelikle açıklanması gereken hususlardır. Bu analiz, İran'da savaşla birlikte gelişen yeni süreçte rejim değişikliğine yol verecek ve ABD-İsrail ittifakının istediği yönde bir siyasi yapılanmayı mümkün kılacak bir sosyolojinin olup olmadığını incelemektedir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL

www.setav.org